

Пам'яті колег: втрати останніх п'яти років (2020–2024)

Ігор Загороднюк

Національний науково-природничий музей НАН України (Київ, Україна)
e-mail: zoozag@ukr.net; orcid: 0000-0002-0523-133X

ZAGORODNIUK, I. In memory of colleagues: losses of the last five years (2020–2024). — A review of information about Ukrainian theriologists and zoologists related to theriology who passed away in the last five years, from 2020 to 2024. A total of 14 colleagues passed during these years are listed, including two colleagues in 2020, four in 2021, two in 2022, one in 2023, and five in 2024. Most of them died not of advanced age, but of illness (primarily due to Covid or related complications), and three colleagues died in the war. Most of them have been addressed in the latest issues of *Novitates Theriologicae*: NT14 (I. Delegan, M. Kovtun, O. Mykhalevych, V. Tokarsky, and O. Tsvelykh), NT15 (V. Bulakhov, O. Voblenko, and I. Polishchuk), NT16 (L. Taranenko), and NT17 (S. Pasichnyk). The rate of losses significantly exceeds the emergence of new names.

Вступ

Час невблаганно міняє не тільки природу, але й нас і наші соціуми. Зміни завжди важливі, оскільки забезпечують розвиток будь-якої системи та її адаптації до умов довкілля. Проте втрати завжди болісні. З ними йдуть у небуття люди й ідеї, і такі втрати не тільки неминучі, але й некомпенсовані, надто в умовах війни, коли система ротації наукових шкіл зруйнована, і передачі знань не відбувається. Час зубрів минає, як і часи широких натуралістів, що знали природу не у кліповому форматі й не наїздами в комфортабельному транспорті з різноманітними девайсами.

Такі люди незмінно викликали пошану і бажання знати їх якомога більше і довше, бути через них дотичними до таїнств природи й секретів майстерності, до їхнього широченного світу і глибокого розуміння явищ і змін у всіх проявах живого. Вони не ганялися за грантами та скопусами, не мірялися гіршами чи кількостями захищених аспірантів, не писали статей ні-про-що чи про-ніщо. Вони завжди знаходили можливість потрапити на природу, розуміти її, жити з нею і в ній. Вони завжди сприяли новим натхненням, хоч і недолюбим до пори учням. Вони цінували прості речі й одночасно з головою поринали в роботу, уникаючи дедлайнів, симпозіумів, партій, надмірностей. З ними незмінно було добре і затишно, вони дивували своєю невідповідністю скаженим темпам цивілізації та вимогам чиновництва і різного начальства, які намагалися диктувати їм умови роботи та рамки творчості.

Дяка вчителям і колегам. Маю згадати найпомітніші втрати колег останніх п'яти років, проте в мінімалізованому форматі, хоча й із посиланнями.

Загалом маємо 14 втрат. Після прізвища вказано назву того міста, де пройшла основна частина творчого життя науковця, не місце народження або смерті). Біографічні довідки і внески варто дивитися у відповідних посиланнях за наведеною тут бібліографією (передусім у випусках 14 та 15 Теріологічного бюлетеня, присвячених колегам-теріологам). Тут відтворювати відомості про визначні внески неможливо через інший формат повідомлення і недоцільність стискання внесків дослідників у кілька рядків. В окремих випадках додано інформацію, яка була відсутня у зазначених довідках.

Застосовані скорочення. ДПУ — державний педагогічний університет, ІЗАН — Інститут зоології Інституту зоології, НПП — національний природний парк, УТТ — Українське теріологічне товариство (передусім його секція «Теріологічна школа»)¹, NT — бюлетень *Novitates Theriologicae*.

2020 рік

Цей рік приніс дві «теріологічні» втрати — ковід та інші хвороби, ускладнені ним, забрали двох відомих професорів-теріологів.

Ковтун, Михайло (Київ) — Михайло Фотійович народився 13 березня 1937 р. на Київщині (с. Германівка Обухівського р-ну). До кінця життя працював в Інституті зоології, був незмінним заступником голови ради із захисту дисертацій, паралельно викладав у кількох вишах, видавав підручники. Пішов із життя 9 жовтня 2020 р. від ускладнень після ковіду. Нарис про нього вміщено у випуску NT14 [[Шевердюкова 2022](#)].

Токарський, Віктор (Харків) — Віктор Арсентійович народився 18 лютого 1955 р. в с. Надвойци в Карелії. Більшу частину життя присвятив викладанню в ХНУ та дослідженням бабаків, був незмінним ініціатором Днів бабака. Помер 14 лютого 2020 р., похований на Слобожанському цвинтарі під Харковом. Нарис про нього вміщено у випуску NT14 [[Атемасова 2022](#)].

2021 рік

По суті піковий рік, в якому ковід забрав багатьох науковців, зокрема й трьох із чотирьох згаданих у цьому розділі колег. Все це колеги старшого віку (1939, 1940, 1951 та 1955 р.н.) проте пішли вони з життя не від віку.

Вобленко, Олександр (Ніжин) — Олександр Сергійович народився 19 лютого 1955 р. на Житомирщині, в м. Бердичів. Високий знавець місцевої фауни Ніжинщини, мисливствознавець. Асистент кафедри зоології Ніжинського ДПУ. Один із організаторів двох семінарів УТТ на біостанції Ядути — детекторного семінару 2000 р. та III Теріюшколи 2006 р.; активний учасник

¹ Про хроніки зібрань Теріюшколи див. тут: [[Загороднюк & Очеретна 2019](#)].

багатьох теріологічних зібрань. Помер 28 березня 2021 р. від ковідних ускладнень. Нарис про нього в NT15 [Рековець & Кузьменко 2022].

Делеган, Іван (Львів) — Іван Васильович народився 11 травня 1951 р. на Закарпатті. Все життя пропрацював у НЛТУ (Львів), досвідчений педагог, визнаний мисливствознавець, натхненник багатьох львівських колег і активний учасник теріологічних заходів. Працював до останнього подиху. Помер від ускладнень після ковіду 11 квітня 2021 р., за місяць до свого 70-річчя. Нарис про дослідника вміщено у NT14 [Лушак & Хоєцький 2022].

Михалевич, Орест (Київ) — Орест Аркадійович народився 30 серпня 1939 р. на Поділлі, у м. Ізяслав (не раз підписувався як Ізяславець). До останнього залишався енциклопедистом, правив Вікіпедію і створював там нові статті навіть коли післяковідний інсульт відняв одну руку (що тривало понад рік). Пішов з життя 16 березня 2021 р. (м. Київ). Нарис про вчителя і наставника багатьох зоологів вміщено в бюлетені NT14 [Загороднюк 2022a].

Тараненко, Леонід (Донецьк) — Леонід Іванович народився 18 червня 1940 р. в Ленінградській обл. (с. Сіверське). З 2015 р., в умовах окупації працював удома, активно спілкувався з колегами, але був прив'язаний до дружини, прикутої до ліжка. Неочікувано захворів на ковід, який його і вбив. Помер 27 вересня 2021 р. Нарис про колегу є в NT16 [Zagorodniuk 2023]. У пам'ять про нього учні видали велику статтю в журналі «Стрепет» (вип. 19), а згодом й її українську версію в *Troglodytes* [Височин 2023].

2022 рік

Рік приніс дві втрати — не «чистих» теріологів, проте колег, які активно співпрацювали з теріологами й мали вагомні теріологічні доробки.

Небогаткін, Ігор (Київ) — Ігор Вікторович народився 14 жовтня 2022 р., багаторічний співробітник Республіканської СЕС, співорганізатор низки теріологічних семінарів. Працював переважно як акаролог, проте має праці про ссавців. Його профіль у гугл-академії (<https://scholar.google.com>) має виразний ріст цитувань. Помер у жовтні 2022 р., кремація 16.10.2022, похований на Байковому цвинтарі. У NT10 опубліковано його «Експрес-визначник ссавців України за кістковими залишками...» [Небогаткін 2017].

Цвелих, Олександр (Київ) — Олександр Миколайович народився 11 січня 1954 р. в м. Києві. Був незмінним наставником низки молодших колег, зокрема з університетських часів і автора. Пішов з життя під час зоологічної екскурсії в Голосіївському НПП 22.02.2022. Похований на Лук'янівському цвинтарі, після кремації (ділянка 5)². Меморіальний нарис про нього вміщено у теріологічному бюлетені NT14 (2022) [Загороднюк 2022b] та орнітологічному журналі *Troglodytes* [Фесенко & Загороднюк 2023].

² Через жахи війни й перевантаженість паталогоанатомів після початку військових дій на Київщині це сталося лише через місяць після смерті колеги.

2023 рік

Попри розпал війни, втрат у цей рік ковідно-рашистської смертоносною п'ятирічкі сталося небагато, але від цього не легше.

Фомін, Сергій (Луганськ) — Сергій Володимирович народився 14.12.72 в Луганську, де вчився і працював до початку війни; у 2005 р. був одним з організаторів Луганської теріошколи. Із 2014 до 2017 р. був у батальйоні «Донбас», мінометником. Потім працював у різних місцях, зокрема в хімічній компанії Enamine Ltd. (Бориспіль). Із 2022 р. знову на фронті. Загинув 9.11.23 на Донеччині, похований у Києві на Лісовому цвинтарі. Включений до Списку науковців, що загинули внаслідок російської агресії [Семерин, 2023]. У пам'ять про нього в NT16 зроблено републікацію загубленої в луганських вісниках статті про копитних Луганщини [Фомін 2023].

2024 рік

Цей п'ятий рік третього десятиліття забрав життя п'ятьох наших колег, як «чистих» теріологів, так і дотичних до теріології.

Булахов, Валентин (Дніпро) — Валентин Леонтійович народився 31 січня 1933 р. на Дніпропетровщині, в м. Кам'янське. Пішов з життя на 91 році, 2.07.2024, у NT15 (2022), який було присвячено живим [Кочет & Трифанова 2022]. У поширеному некролозі вказано, що «помер видатний учений-гідробіолог» (Бурцева, О.: [URL](#)). Проте він був не тільки гідробіологом³ і зробив вагомий внесок у вивчення наземних екосистем і фауни Подніпров'я, і ці його здобутки описано в NT15 [Кочет & Трифанова 2022].

Дудкін Олег (Київ) — Олег Володимирович народився 5.06.1961 в Сімферополі. Починав як теріолог в Інституті зоології УАН, вивчав мінливість вивірок, згодом бабаків, яким і присвятив дисертацію. Надалі власник низки компаній екологічного спрямування («нові екологічні ініціативи» та ін.: [URL](#)), «директор» ГО «Українське товариство охорони птахів», керівником якого і закінчив свій шлях ([URL](#)). Помер 16.08.2024 від тривалої хвороби, яку не змогли перебороти ні українські, ні британські медики.

Пасічник, Сергій (Ніжин) — Сергій Валентинович народився 31 березня 1964. Випускник ПГФ Ніжинського ДПУ імені М. В. Гоголя (1986), що захищався по функціональній морфології сліпаків, а надалі займався широким спектром загальнобіологічних питань. Загинув 22.10.2024 на 60 році життя внаслідок пожежі у власному будинку ([URL](#)). Нарис про дослідника вміщено у поточному випуску NT17 [Загороднюк 2025].

³ Взагалі це звуження фахів у статтях про дослідників є поширеною і дуже неправильною практикою з не виправданим зміщенням акцентів. З недавніх розвідок подив автора викликали публікації про Сергія Панночкіні — як про малаколога, і крапка. Насправді внесок цієї непересічної людини є вагомим у низці інших галузей, включно з вивченням інших груп тварин і — головне — усталенням українських таксонімів і впорядкуванням біологічного словника.

Поліщук, Ігор (Асканія) — Ігор Костянтинович народився 20.04.1952 на Поліссі, в м. Рівне. Випускник кафедри зоології Київського державного університету (1978). У нарисі для NT15 (2022) — як діючий; помер 9.03.2024 [Загороднюк 2022c]. Посмертно опубліковано два рукописи — про демографію популяцій мишовидих асканійського степу [Поліщук 2024] та реєстрації інвазивного виду кажанів *Hypsugo savii* в Україні [Поліщук & Загороднюк 2024]. Асканійські колеги видали пам'ятну статтю з бібліографією дослідника [Шаповал & Старовойтова 2024].

Сапуга, Олексій (Кривий Ріг) — Олексій Миколайович народився 01.09.82 в Миколаєві. Талановитий фотограф дикої природи, автор низки унікальних фотопортретів тварин. У травні 2024 р. за власним бажанням пішов у військо, пройшов вишкіл у Британії. Загинув 30.07.24. Зроблене ним фото куніці лісової вміщено на обкладинці 28 тому *Theriologia Ukrainica* (<http://doi.org/10.53452/TU28>), примірник якого передано до сім'ї колеги.

Післямова

Мортальні «лангольєри» послідовно і невідворотно стирають з історії людей, їхні долі та пам'ять про них. І вже не має значення, чи після важкої й тривалої хвороби, чи внаслідок нещасного випадку, ворожої кулі чи від вікового виснаження. Значення має те, що ці люди були в нашому житті і творили світ, хай вузький, але завжди більший за власну «бульбашку», оскільки у науковців все завжди ширше — вони були, є і залишаться авторами фактів та ідей, важливими учасниками експедицій, фаховими рецензентами, дружніми порадиниками, критичними опонентами, надійними друзями та високо інтелектуальними колегами, з якими можна було обговорити власні задуми й плани, ідеї та проекти. Дякуємо долі, що всі ці колеги були з нами.

Вони різні, але вони позитивні. Смерть забирає нових і нових. Поки «вилежувався» цей текст, не стало ще кількох старших колег, серед них — Михайло Головушкін, якому присвячено окремий нарис в *Novitates Theriologicae* 15 [Загороднюк 2022d], і Юрій Семенов, нарис про якого вміщено там само [Іванов 2022]. Світла пам'ять колегам.

Подяки

Дякую всім колегам, які сприяли пошуку відомостей про наших спочилих колег, зокрема В. Бондарєву, Т. Турейській та С. Філіпенку.

Література

- Атемасова, Т. 2022. Віктор Арсентійович Токарський — дослідник бабаків. *Novitates Theriologicae*, **14**: 331–334. URL (pdf)
- Височин, М. 2023. Відданість птахам та життю: пам'яті Леоніда Івановича Тараненка — орнітолога, мандрівника та вчителя (18.06.1940 — 27.09.2021). *Troglodytes*, **11–12**: 180–185.
- Загороднюк, І., К. Очеретна. 2019. Теріологічні школи та публікації про них. *Theriologia Ukrainica*, **18**: 166–168. URL (web)

- Загороднюк, І. 2022a. Орест Михалевич — науковець, наставник, енциклопедист. *Novitates Theriologicae*, **14**: 226–228. [URL \(pdf\)](#)
- Загороднюк, І. 2022b. Олександр Миколайович Цвелих — зоолог, дослідник фауни хребетних України, мандрівник і краєзнавець. *Novitates Theriologicae*, **14**: 352–354. [URL \(pdf\)](#)
- Загороднюк, І. 2022c. Поліщук Ігор Костянтинович — зоолог, еколог, природоохоронець, дослідник степу. *Novitates Theriologicae*, **15**: 141–143. [URL \(pdf\)](#)
- Загороднюк, І. 2022d. Михайло Головушкін — зоолог, колектор, мандрівник. *Novitates Theriologicae*, **15**: 228–231. [URL \(pdf\)](#)
- Загороднюк, І. 2023. Леонід Тараненко — знавець природи сходу України. *Novitates Theriologicae*, **16**: 173–176. [CrossRef](#)
- Загороднюк, І. 2025. Сергій Пасічник (1964–2024): зоолог, науковець, педагог. *Novitates Theriologicae*, **17**: 160–163. [CrossRef](#)
- Іванов, Д. 2022. Юрій Семенов — палеотеріолог, дослідник еволюції хижих ссавців. *Novitates Theriologicae*, **15**: 180–183. [URL \(pdf\)](#)
- Кочет, В., М. Трифанова. 2022. Валентин Леонтійович Булахов: бути щасливим — працювати за покликанням. *Novitates Theriologicae*, **15**: 13–16. [URL \(pdf\)](#)
- Лушак, М., П. Хосцький. 2022. Життєвий шлях і наукові здобутки Івана Васильовича Делегана — мисливствознавця та педагога. *Novitates Theriologicae*, **14**: 108–111. [URL \(pdf\)](#)
- Поліщук, І. 2024. Демографічна структура і багаторічна динаміка популяцій Muroidea біосферного заповідника Асканія-Нова. *Theriologia Ukrainica*, **27**: 119–137. [CrossRef](#)
- Поліщук, І., І. Загороднюк. 2024. Гіпсуг гірський (*Hypsugo savii*) в Україні: аналіз реєстрацій і свідчення експансії. *Theriologia Ukrainica*, **28**: 113–128. [CrossRef](#)
- Рековець, Л., Л. Кузьменко. 2022. Вобленко Олександр Сергійович — зоолог, викладач, дослідник та захисник природи. *Novitates Theriologicae*, **15**: 222–224. [URL \(pdf\)](#)
- Семерин, Х. 2023. Українські вчені, яких убила Росія. Вебсайт «Моя наука», 5.09.2023 [URL \(web\)](#)
- Фесенко, Г. В., І. В. Загороднюк. 2023. Пам'яті Олександра Миколайовича Цвелиха — науковця, педагога, краєзнавця. *Troglodytes*, вип. **11–12**: 176–179. [URL \(pdf\)](#)
- Фомін, С. 2023. Дикі та свійські копитні степових регіонів України: оцінки для Луганщини на початок 21 століття. В кн.: Загороднюк, І. (ред.). *Теріологія воєнного часу*: зб. наук. пр. УТТ та ННІПМ НАН України, Київ, 56–61. (Серія: *Novitates Theriologicae*; Pars 16). [CrossRef](#)
- Шаповал, В., Т. Старовойтова. 2024. Пам'яті Ігоря Костянтиновича Поліщука (20.04.1952, Рівне — 9.03.2024, Асканія-Нова): біографічний нарис та бібліографія праць знаного теріолога і природоохоронця. *Вісті Біосферного заповідника Асканія-Нова*, **26**: 260–269. [CrossRef](#)
- Шевєрдукова, Г. 2022. Ковтун Михайло Фотійович — еволюційний морфолог, ембріолог. *Novitates Theriologicae*, **14**: 151–154. [URL \(pdf\)](#)

Резюме

ЗАГОРДНЮК, І. Пам'яті колег: втрати останніх п'яти років (2020–2024). — Огляд відомостей про українських колег теріологів і зоологів, дотичних до теріології, що пішли з життя протягом останніх п'яти років, з 2020 до 2024 р. Загалом наведено довідки про 14 колег, яких втрачено протягом цих років, у т.ч. за роками: двох колег у 2020 р., чотирьох у 2021, двох у 2022, одного у 2023, п'ятьох у 2024 р. Більшість із них пішла не від віку, а від хвороб (передусім через ковід або ускладнення після нього), троє колег загинули на війні. Про більшість з них створено окремі нариси в останніх випусках бюлетеня *Novitates Theriologicae*, зокрема в NT14 (І. Делеган, М. Ковтун, О. Михалевич, В. Токарський, О. Цвелих), NT15 (В. Булахов, О. Вобленко, І. Поліщук), NT16 (Л. Тараненко), NT17 (С. Пасічник). Темпи втрат суттєво перевищують появу нових імен.